

Ryssland/Kaliningrad

Kaliningrad hör till Ryssland, trots att det är 50 mil till moderlandet. Som en egen trekant ligger Kaliningrads län mellan Litauen och Polen.

Naturens skatter

Kaliningrad är ganska okänt i Sverige. När det gäller natur och miljö, hör vi mest talas om att Kaliningrads floder Nemunas och Pregolja förorenar Östersjön. Det stämmer, men det finns också en ljusare sida. Samhället är mer öppet nu. Det är lättare att få information, och det går att kritisera det man inte gillar.

Sumpskogarna i Nemunas' delta är svårtillgängliga för människor men ett paradiset för växter och djur. Växtligheten i det stillastående vattnet utgör ett naturligt filter som fångar upp näringsämnen och minskar på så sätt övergödning i Östersjön.

I vågskvalpet utmed sandstränderna på Kuriska näset kan den skarpögde hitta bärnsten. Det är droppar av fossil kåda som legat begravda i Östersjöns botten i cirka 50 miljoner år.

Bärnstensgruva

Världens största fyndigheter av bärnsten finns i Kaliningrad. I byn Jantarnyj, som betyder Bärnstensbyn, finns en bärnstensgruva. För att snabbare få fram bärnstenen använder man här enorma grävmaskiner. År 2000 utvanns 442 ton bärnsten. Stora massor av sand och lera måste sökas igenom i jakten på de gula små bärnstenarna. I fabriksbyggnaden bredvid gruvan sorteras och bearbetas bärnstenen till smycken.

Mellanhänder och smugglare gör sig rika på bärnsten, men lokalbefolkningen och arbetarna på fabriken tjänar inte mycket på den.

Är deras framtid hållbar?

För Kaliningradborna innebär hållbar utveckling bland annat att dessa små ska kunna dricka kranvattnet och bada i Kuriska lagunen. Foto: Mari Kaljuste

Vida våtmarker

Floden Nemunas' delta är mycket speciellt. Man kan färdas i båt i ett vidsträckt område av vass och kanaler. Kanalerna byggdes på 1700-talet då Rysslands tsar, Peter den Store, varit i Holland och inspirerats av deras byggnadskonst. Nu är pumparna i kanalerna gamla och rostiga. De användes förr för att sänka nivån på vattnet. Marken torrades och kunde användas för odling. Sådana områden som människan vunnit från havet kallas poldrar. Det pågår diskussioner om hur man vill ha det i framtiden med pumpar, jordbruk och våtmarker. Och om vad man har råd att restaurera.

Världsarv

Utmed kusten finns det 10 mil långa Kuriska näset. Det är 400 meter som smalast och 4 km som bredast. Mitt på näset går gränsen mellan ryska Kaliningrad och Litauen och samtidigt mellan Ryssland och EU.

Kuriska näset, lagunen och delar av Nemunas' delta anses så unika att de har satts upp på UNESCO:s lista över världsarv.

Fiskarfamiljer på näset kan berätta ur sin släkthistoria om hur hela byar blev kvävda av vandrande sanddyner och sandstormar, och man var tvungen att flytta och bygga nytt. Numera försöker man binda sanden, bland annat genom att plantera tall och olika grässorter.

Sand och vatten

På Kuriska näset, inte långt från gränsen till Litauen ligger samhället Rybatjie, Fiskarbyn. Eleverna i skolan har några hundra meter till den jättestora lagunen och ungefär lika långt till Östersjön. Men den här båten ligger stadigt förankrad på skolgården. Foto: Gitte Jutvik

Königsberg blev Kaliningrad

Historien berättar att Königsberg grundades av Tyska Ordensriddare på 1200-talet. Staden utvecklades till en blomstrande stad, som liknade Prag och andra centraleuropeiska städer med tunga, utsirade hus, kyrkor och palats.

Efter andra världskriget tog Sovjetunionen över. Tyskarna fick ge sig av, och Königsberg, som då var huvudstad i det tyska Ostpreussen, döptes om till Kaliningrad. Namnet kommer från Sovjetunionens dåvarande statschef Michail Kalinin, trots att han aldrig satt sin fot här.

Kaliningrad står på ruiner

Under andra världskriget var Königsberg ett viktigt militärt fäste för Hitlers Tyskland. Staden bombades av engelskt och franskt bombflyg, och inte mycket finns kvar av den gamla staden Königsberg.

När de höga herrarna satte gränserna i Europa efter andra världskrigets slut, föll Königsberg i Sovjetunionens händer.

Sovjetiska trupper, som varit med om att rasera staden, föste ihop ruinerna som fick bilda en ny och ostadig grund för den nya bebyggelsen.

Stora förändringar

Gatuförsäljare och mysiga restauranger, lyxbilar och buckliga spårvagnar präglar gatubilden i staden Kaliningrad. Foto: Mari Kaljuste

Kant och Europa

Den tyske filosofen Immanuel Kant ligger begravd i katedralen mitt i staden. Kant levde och verkade i Königsberg på 1700-talet. Kants "kategoriska imperativ" innebär att en människas handlingar ska kunna gälla som en oskriven lag. Det kan bland annat innebära självklarerheter som att betala tillbaka ett lån. Att hjälpa andra i nöd ska också vara en oskriven lag.

Kant är en av föregångarna till tanken om en europeisk union och Förenta nationerna. Trots det står det ryska Kaliningrad utanför EU, medan grannländerna Litauen och Polen blev medlemmar.

Allt renoveras

Den trista stadskärnan snyggas nu upp. Fasader målas, asfalten blir jämnare. Villakvarteren i stadens utkanter behöver också fräschas upp och byggas om.

Även i badorter som Svetlogorsk och Zelenogradsk, som förut hette Rauschen och Cranz, repareras de gamla tyska husen med sin fantasifulla arkitektur. Vid stränderna står också slitna sanatorier och pensionat. Dessa byggdes under sovjettiden, bland annat för olika fackföreningars medlemmar.

Friheten ger både problem och möjligheter

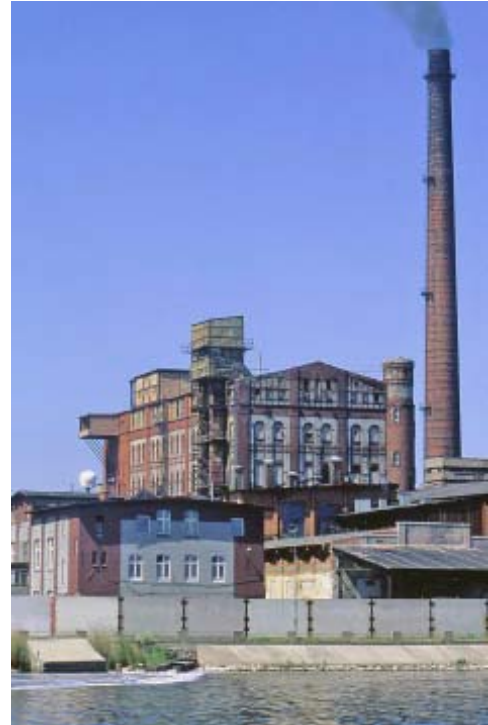
Flottbasen vid Baltijsk är fortfarande i bruk, men många militärer har fått skola om sig. Hur den ryska U-båten U 137 gick på grund i Karlskronas skärgård hösten 1999 är en omtalad händelse. Idag är Baltijsk och Karlskrona vänorter.

Aids och narkotika läser vi också om i Sverige. Problemet ökar bland ungdomar, men ett stort arbete pågår för att stävja epidemin.

Reportage i tidningar och TV brukar fokusera på problem. En vanlig vardag i Kaliningrad märker man, precis som i Sverige, inte mycket av narkomaner.

Människor arbetar och strävar som på andra håll i Ryssland. De kokar dricksvattnet, eftersom vattnets kvalitet blir dålig i de skröpliga ledningarna. De bjuder hem varandra på middag och skålar för fred och frihet. De berättar anekdoter. Förr handlade historierna om dåliga politiker eller om att det var brist på varor. Då var humorn ett sätt att överleva i ett samhälle utan yttrandefrihet.

Numera skämtar man mest om nyrika ryssar som gör sig löjliga genom att hänga på sig massor av guldarmband och köra i vräkiga bilar.

"Hot spot"

En Pappersmassefabrik i staden Kaliningrad släpper ut föroreningar. Med hjälp från Sverige och Danmark renas nu avloppet.
Foto: Ola Jennersten

Svensk-ryska band

Flottbasen Baltijsk hette en gång Pillau. Fästningen tillhörde Sverige under åren 1629 – 1636.

Södra Sverige har än i dag täta kontakter med Kaliningrad. Handel, hälsa, skolor, miljö är några teman. Malmö stad har bidragit med att dela ut rena sprutor till narkomanerna, så att HIV-virus inte ska kunna spridas lika lätt.

Sverige och Danmark planerar tillsammans med ansvariga i Kaliningrad hur dricksvatten och avloppsvatten ska bli renare i framtiden.

"Hot spots" kallas de värsta förorenarna i Östersjöregionen. En av cirka hundra förorenare är pappersmassefabriken i Kaliningrad. Avloppet går rätt ut i floden Pregolja som också är dricksvattentäkt för staden Kaliningrad. Inom samarbetet HELCOM hjälps man nu åt att steg för steg ändra processer, bygga reningsverk eller stänga industrier eller andra förorenare.

Om Kaliningrad

En avskuren del av Ryssland som ligger vid Östersjön. Ytan är lika stor som Blekinge och Skåne tillsammans. Länet har cirka en miljon invånare, varav knappt hälften bor i staden Kaliningrad.

Kaliningrad är beroende av Moskva. Länets politiker och ekonomer har försökt att skapa en egen handelszon, men det har inte gått så bra. Moskva vill fortfarande bestämma allt i sin andra Östersjöstad.

Folk och religion: Efter andra världskriget flyttade, flydde eller fördrevs de många tyskar som bodde i Kaliningrad. I stället kom det hit människor från Sovjetunionens alla hörn. Idag utgörs befolkning-

en av 78 procent ryssar, 10 procent vitryssar, 6 procent ukrainare, 4 procent litauer och en knapp procent tyskar. De flesta tillhör den rysk-ortodoxa tron.

Valuta: 1 rubel är 0,24 SEK. En lärare tjänar ungefär 4000 rubel per månad. MacDonalds finns inte i Kaliningrad.

Flaggan: Den ryska flaggan är vit, blå och röd. Den infördes under tsar Peter tog intryck av holländarna syns på flaggan.

Språk: Ryska är ett slaviskt språk, som skrivs med kyrilliska bokstäver.

Vad är typiskt för Kaliningrad och övriga Ryssland

- Borsjtj – rödbetssoppa med en klick smetana(surgrädde).
- Den rysk-ortodoxa kyrkan.
- Efternamnet Ivanov.
- Den ryska, varma gästfriheten.
- Konsten att kunna vänta.

Lär dig lite ryska

- hej – privjet
- ja – da
- nej – njet
- tack – spasibo
- varsågod – pozjalujsta vatten – voda

Arbetsuppgifter

1. **Hitta på kartan:** **Städer:** Kaliningrad, Baltisk **Vatten:** Nemunas', Kuriska lagunen och Pregolja **Övrigt:** Kuriska näset samt grannländerna. Hur långt är det mellan staden Kaliningrad och din hemort?
2. Leta rätt på Kuriska näset i kartboken. Var i Östersjön hittar du liknande sandrevlar? Beskriv hur de kan ha bildats.
3. Staden Kaliningrad hette förut Königsberg. Varför bytte staden namn? Gör en tidsaxel och placera in viktiga händelser i Kaliningrads historia.
4. Tänk dig att du tillhör en organisation i Kaliningrad som arbetar med miljö och demokratifrågor. Du erbjuds att skriva en artikel i en av Kaliningrads tidningar. Artikeln ska handla om framtiden och ha rubriken Kalinin grad – Östersjönsregionens mönstersamhälle. Artikeln får inte vara längre än 200 ord och det ska finnas med förslag på tre bilder, illustrationer eller foton.
5. Kuriska näset finns med på UNESCO:s lista över världsarv. Läs mer om världsarv, worldheritage, på www.unesco.org Vilka ytterligare världsarv finns i länderna runt Östersjön?